

ORGANIK MAHSULOT YETISHTIRISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJIRIBASI VA UNDA QORAQALPOG'ISTON SHAROITIDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Allamberganov Jahangir

M.Mirzayev bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik ITI Qoraqalpoq ITS direktori

Uzakbergenov Ulugbek

**M.Mirzayev bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik ITI Qoraqalpoq ITS direktori ilmiy-
ishlar va innovatsiyalar bo'yicha direktor o'rinbosari**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10628301>

Kalit so'zlar: organik dehqonchilik, Qoraqalpog'iston, tuproq, sho'rlanish, eroziya, mulchalash, kompost, organik o'g'it, zararkunada, begona o'tlar, Pestitsidlar, gerbitsidlar.

Organik dehqonchilik qoidalari organik qishloq xo'jaligini xo'jalik ichidagi resurslarning aylanishini qo'llab-quvvatlaydigan, ekologik muvozanatni rag'batlantiradigan va biologik xilma-xillikni saqlaydigan madaniy, biologik va mexanik amaliyotlar to'plamini qo'llash sifatida tavsiflaydi. Bularga tuproq va suv sifatini yaxshilash, suv-botqoq yerlarni, o'rmonlarni va yovvoyi tabiatni saqlash, sintetik o'g'itlar, kanalizatsiya loylari, nurlanish va genetik muhandislikdan foydalanishni cheklash kabilar kiradi.

Organik ishlab chiqaruvchilar dehqonchilik tizimini ishlab chiqishda tabiiy jarayonlar va materiallardan foydalanadilar. Bunda tuproq va o'simlikni oziqlantirish uchun tabiiy o'g'itlardan foydalanish, zararkunandalar va begona o'tlarni biologik yo'l bilan boshqarish, ishlab chiqarish maqsadlariga erishish va biologik xilma-xillikni saqlash uchun yordam beradi.

Organik ekinlarni etishtirish amaliyoti quyidagilarni o'z ichiga oladi.

Tuproq unumdorligi. Ekinlar kasalliklarga osonroq qarshilik ko'rsatadi, qurg'oqchilikni oldini oladi va unumdor tuproqda o'stirilgan o'simliklar hasharotlar va kasalliklarga qarshi o'zida immunitet hosil qila oladi.

Organik ekin ishlab chiqaruvchilari kompost, hayvon go'ngi yoki yashil o'g'it qo'shish orqali tuproq sifatini oshiradilar. Tuproq organizmlari bu moddalarni parchalaganligi sababli, ular ozuqa moddalarini o'simliklar o'zlashtira oladigan va tuproq sifatini saqlab turadigan chirindi hosil qiladigan shakllarga aylantiradilar.

Organik ishlab chiqaruvchilar tuproqqa kanalizatsiya loyini yoki biosolidlarni qo'llamasliklari kerak. Bundan tashqari, organik o'simliklar ishlab chiqaruvchilari tuproqni shamol va suv eroziyasidan himoya qilish uchun qoplamali ekinlardan foydalanadilar. Tuproqni saqlash usullariga qoplamali ekinlar, mulchalash usullari, konservativ ishlov berish, kontur shudgorlash va chiziqli ekinlardan foydalanish kiradi.

Urug'lar va ekish zaxiralari. Organik ekin ishlab chiqaruvchilari o'z ekinlarining yaxlitligini himoya qilish uchun organik urug'lar va ekish zaxiralaridan foydalanadilar. Organik ishlab chiqaruvchilar an'anaviy etishtirilgan urug'lardan ekvivalent organik nav tijoratda mavjud bo'lmaganda foydalanishlari mumkin, ammo urug'lar genetik jihatdan o'zgartirilmagan yoki fungitsidlar kabi taqiqlangan moddalar bilan ishlov berilmagan bo'lsa foydalana oladilar.

Almashlab ekish. Organik ekin ishlab chiqaruvchilari hasharotlarning hayot aylanishini to'xtatish, tuproq bilan yuqadigan o'simlik kasalliklarini bostirish, tuproq eroziyasini oldini olish, organik moddalarni qurish, tuproqni azotga boyitish va fermer xo'jaliklarining biologik xilma-xilligini oshirish uchun almashlab ekishni amalga oshiradilar.

Hasharotlar va kasalliklar darajasini samarali ravishda kamaytirish uchun fermerlar odatda boshqa ekinlar oilasidan bir ekinni boshqa ekin bilan kuzatib boradilar, so'ngra dastlabki hosilni qayta ekishdan oldin bir necha yil kutadilar. Ekinlarni almashlab ekish ko'plab an'anaviy fermerlar tomonidan qo'llanilsa-da, organik ishlab chiqaruvchilar organik dehqonchilik qoidalariga muvofiq amaliyotni amalga oshirishlari kerak.

Zararkunandalar, begona o'tlar va kasalliklarga qarshi kurash. Organik fermalarda zararkunandalarga qarshi kurash "PAMS" strategiyasiga tayanadi: profilaktika, kuzatish va chora ko'rish. Profilaktika zararkunandalar, begona o'tlar va kasalliklardan himoya qilishning birinchi chizig'idir. Agar zararkunandalar yoki begona o'tlarga qarshi kurashish ya'ni ma'lum bir amaliyotni qo'llash zarurati tug'lsa, ishlab chiqaruvchilar ko'pincha zararkunandalar populyatsiyasini kamaytirish uchun yirtqich hasharotlarni chiqarish yoki begona o'tlarni bo'g'ish uchun qalin mulch qatlamini yotqizish kabi mexanik va jismoniy usullardan foydalanadilar. Oxirgi chora sifatida ishlab chiqaruvchilar tasdiqlangan pestitsidlardan, masalan, tabiiy mikroorganizmlar, o'simliklardan tabiiy ravishda olingan insektitsidlar yoki bir nechta tasdiqlangan sintetik moddalardan biri kabi tasdiqlangan pestitsidlardan foydalanish uchun o'zlarining organik sertifikatlari bilan ishlashlari mumkin.

Organik ekinlarning o'ziga xosligi va yaxlitligini saqlash. Organik ekin ishlab chiqaruvchilari organik va an'anaviy ekinlar o'rtasidagi aloqani, shuningdek, taqiqlangan pestitsidlar yoki o'g'itlar bilan aloqa qilishning oldini olish uchun javobgardir. Split operatsiyalar (ham organik, ham an'anaviy ekinlarni yetishtiruvchi fermer xo'jaliklari) an'anaviy agrokimyoviy moddalarning tasodifiy tarqalishi yoki noorganik dalalardagi uskunalar qoldiqlari orqali organik ekinlar taqiqlangan moddalar bilan aloqa qilmasligiga ishonch hosil qilishi kerak. Organik ekinlar yig'ib olinadigan dalalar aniq chegaralar va bufer zonalarga ega bo'lishi kerak, masalan, to'siqlar yoki ekinlar, ularni odatiy ekinlar va yo'llardan ajratib turadi. Taqiqlangan materiallarni organik ekinlarni yig'ib olishdan oldin 36 oy davomida organik etishtirish uchun foydalaniladigan erga qo'llash mumkin emas.

Endi yuqorida qayd etilgan talablar organik dehqonchilik rivojlangan mamlakatlarda qo'llaniladigan umumiy va asosiy shartlar edi. Ushbu talablarni Qoraqalpog'iston sharoitida qo'llash uchun imkoniyatlar qanday, ushbu shartlarni qo'llash uchun asosiy muammolar nimada kabi savollarga javob topishimiz kerak.

Biz ushbu kichik tahliliy tadqiqotimizda olingan natijalarni, quyida bayon etqamiz. Avvallambor, tuproq unumdorligi masalasini muhokama qiladigan bo'lsak, bugungi kunda Qoraqalpog'istondagi ekologik vaziyat tufayli tuproq unumdorligi ancha pasaygan, sho'rlanish va tuproq eroziyasi ancha yuqori. Ushbu holatda organik dehqonchilikni yo'lga qo'yish ancha murakkabdir. Ushbu muammoni oldini olish uchun tizimli ishlarni amalga oshirish zarur.

1-jadval

Qoraqalpog'istonning turli tumanlaridagi sho'rlanish darajasi

Tuman	Tuzlarning miqdori %		
	Quruq qoldiq	Sulfat ionlari	Xlor ionlari
Chimboy	0,25-0,30	0,10-0,15	0,008-0,01
Nukus	0,75-1,00	0,30-0,40	0,01-0,0015
Mo'ynoq	0,30-0,50	0,20-0,25	0,03-0,04

Ikkinchi talab bu urug'lar va ekish zaxiralari masalasi. Bu masalada ham ishlar aytarli, qoniqarli darajada emas. Mahalliy urug'chilik masalasi deyarli shakllanmagan. Ba'zi poliz mahsulotlarida shakllangan taqdirda ham o'ta an'anaviy tarzda qolib ketgan. Asosan xorijdan keltiriladigan urug'lar hisobiga dehqonchilik qilinadi. Ushbu muammoni yechish uchun mahalliy urug'chilik sohasiga incestitsiyalar jalb qilish, davlat subsidiyalarini ajratish juda muhimdir.

Uchinchi talab zararkunandalar, begona o'tlar va kasalliklarga qarshi kurash masalasida ham xorijda ishlab chiqarilgan turli kimyoviy preparatlarga juda bog'lanib qolgan.

Xulosa qilib aytganda, ishlarning yaxshi mehanizatsiyalashmaganligi, fermer va dehqonlarda organik dehqonchilik masalasida bilim va ko'nikmalarning yetishmasligi, dehqonchilikdan keladigan iqtisodiy manfaatdorlikning pastligi ushbu muammolarning asosiy sabablaridandir. Organik dehqonchilikni to'g'ri va samarali rivojlantirish kelajakda fermer va dehqonlarning ushbu sohadan moliyaviy manfaatdorligi oshiradi. Bu esa o'z-o'zidan ushbu sohaning rivojlanishiga olib keladi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi PF-4947-sonli Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda
2. А. Любоведская; С. Коршунов. Правильный подбор технологий органического земледелия // член Общественного совета МСХ РФ, председатель правления Союза органического земледелия. Научный журнал Агро бизнес №6, 11 июня 2020
3. G.Abdunazarova. Organik dehqonchilik: istiqbol sari qadam // Soliq va bojxona xabarlar moliyaviy-iqtisodiy gazeta. №35-son, 2014 yil.
4. Q.Mirzajonov, R.Raxmonov. Organik dehqonchilik bizga kerakmi? // Agroolam.uz, 29-iyun, 2018 yil. <https://agro-olam.uz/organik-dehqonchilik-bizgakerakmi/>
5. Anonymous, 2021. Organic agriculture area in India in FY 2021. <https://www.ststista.com>
6. Bhusanar S.B, and Meena S.S. Organic Farming in India: Present Status and Challenges. Emerging Trends in Agribusiness and General Management. 2022; 139-146.
7. Charyulu D.K, and Dwivedi A.K. Economics of Organic Farming V/s Conventional Farming in India. Retrieved from <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstractid=2859912>, 2016.
8. Das, S., Chatterjee, A., and Pal, T. K. (2020). Organic farming in India: a vision towards a healthy nation. Food Quality and Safety, 4, 69076.
9. Dey S., Achar S., and Dey A. Organic farming: concept, principle, benefits and prospects in India. Agriculture Letters, 2021; 2, 24-26.